

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат; Тема;
(Свака рубрика мора бити попуњена)

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовao комисију 16. јануар 2015, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: др Зоја Карановић, редовни професор, ужа научна област Српска књижевност и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности, запослена на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду, изб. у зв. 8. 7. 1997; др Снежана Самарџија, редовни професор, ужа научна област Српска књижевност (Народна књижевност), запослена на Филолошком факултету, Универзитета у Београду, изб. 7. 4. 2005; др Оливера Радуловић, редовни професор, ужа научна област Српска књижевност и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности, запослена на Филозофском факултету, Универзитета у Новом Саду, изб. у зв. 20. 6. 2014; др Јасмина Јокић, доцент, изб. у зв. 11. 11. 2010, ужа научна област Српска књижевност и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности, запослена на Филозофском факултету, Универзитета у Новом Саду.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Светлана, Слободан, Торњански Брашњовић
2. Датум рођења, општина, република: 26. 1. 1979, Нови Сад, Р. Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 22. 9. 2008. Филозофски факултет у Новом Саду, <i>Обредни смех и српска свадбена усмена лирика</i>
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Наука о књижевности
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Коледарске и божићне песме у контексту зимских коледарских обреда
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл. Докторска дисертација мр Светлане Торњански Брашњовић садржи укупно 324 странице. Текст дисертације организован је у три поглавља: I Увод, стр. 1-51; II Божићне и коледарске песме у контексту припадајућих обреда (идеалтипска слика и интерпретација), стр. 52-264; III Завршна разматрања, стр. 265-270; Summary, стр. 271-272; Следе Прилози, у којима се налазе Мапе, стр. 273-278, којих има 16. Фотографије, односно легенда за фотографије, стр. 289. Фотографија иначе има укупно 16 и налазе се као илустрације унутар рада. Следи одељак: Збирке и извори, стр. 290-304, укупно 168 јединица. На крају је Литература, стр. 304-322, укупно 200 јединица, наших и страних аутора, махом на српском језику, затим на руском, бугарском, енглеском и немачком. Реч је о истраживачима различитих интересовања и усмерења: фолклористи, етнолози,

етномузиколози, антрополози, истраживачи књижевности, лингвисти.

I Увод је подељен у две целине: 1. Предмет истраживања (стр. 1-3), 2. Преглед досадашњих бележења, историјат проучавања и ареал распрострањања божићних и коледарских обреда (стр. 3-51).

1. У оквиру Предмета истраживања одређују се границе обредне праксе која је испитивана, називи обреда, време њиховог извођења, извођачи, културни и демографски простор испитивања, број песама у које је кандидаткиња имала увид.
2. Преглед досадашњих бележења, историјат проучавања и ареал распрострањања божићних и коледарских и њима аналогних обреда (џамалари, вучари, сировари, чаројице, бабари, русалије, калинарке, коринђаши, вертепи, звездари) обухвата поменути обредно-обичајну праксу, од најстаријих помена у 13. веку, преко штурих бележења у 18. веку и Вука Стефановића Караџића, с почетка 19 века, до најновијих савремених записа. Овај преглед истовремено обухвата и различите приступе у истраживању и настојања током два века да се објасни настанак, природа и функције комплексне обредне праксе (заједно с песмама) која се некада изводила, а и данас се још увек понегде изводи у сведеном облику, најчешће у кући, као хришћански обред, или у виду различитих јавних фолклористичких манифестација.

II Божићне и коледарске песме у контексту припадајућих обреда (идеалтипска слика и интерпретација), представља друго главно поглавље овог рада и оно се састоји од следећих целина:

A) Предбожићне песме у контексту припадајуће обредне праксе:

1. **Света Варвара**, 2. **Свети Игњатије**, 3. **Туциндан**, 4. **Бадњи дан**

У оквиру одељка у којем се говори обредној пракси на **Бадњи дан** ауторка се концентрише на ритуале чишћења куће, говори о обредним хлебовима, божићњару, бадњаку, божићној слами, бадњој вечери и бдењу, и посебно о обредно-опходним поворкама, што је најважнији део ове целине, па и рада, и њему је посвећена највећа пажња. Ту се говори о времену и месту извођења, обреда, њиховим учесницима, реквизитима, музичкој пратњи и, посебно, о обредним радњама и песмама.

Акционални и вербални код ритуала посматрају се у хронолошкој поступности њиховога одвијања. Прво се говори о припремама за извођење обреда, затим о поласку у ритуални опход и песмама које се тада певају, песмама и радњама које се одвијају пред кућом, следи улазак у дом, песме и игре које се одвијају у кући, говори се о даривању обредне поворке и песмама које се тада изводе, напуштању дома и песмама које се тада певају. Говори се о одласку у друго село и песмама које се певају путем, па о сусрету са супарничком обредном групом и песмама које га прате. Следи целина у којој се говори о повратку у заједничку кућу, ритуална гозба и песме које се том приликом певају.

B) Божићне песме у контексту припадајуће праксе:

1. **Некрштени дани**, 2. **Божић**, 3. **Други дан Божића/Велики Божић**, 4. **Трећи дан Божића/Свети Стефан**

У оквиру обредне праксе која се одвијала на сам **Божић** говори се о доношењу воде, омршивању укућана, спремању печенице, обредним радњама са божићним свећама, ручку, полагању куће, полагању винограда и стоке, као и о играма које се одвијају тога дана.

B) Послебожићне песме у контексту припадајуће обредне праксе

1. **Женски дан**, 2. **Свети Василије Велики**, 3. **Богојављење**

III Завршна разматрања заправо представљају кратак резиме онога што је у дисертацији урађено.

Збирке и извори садрже укупно 168 јединица

Литература садржи укупно 200 јединица, наших и страних аутора, махом на српском језику, затим на руском, бугарском, енглеском и немачком. Реч је о истраживачима различитих интересовања и усмерења: фолклористи, етнологи, етномузиколози, антрополози, истраживачи књижевности, лингвисти.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводном делу своје докторске дисертације, у његовом првом делу, магистар Светлана Торњански Брашњовић одређује предмет свог истраживања. Сходно наслову, она се бави коледарским, божићним и сродним зимским народним песмама, забележеним на српском културном и демографском простору и то у оквиру одговарајуће обредно-обичајне праксе.

У другом делу уводног поглавља, кандидаткиња даје преглед забележене грађе која се односи на песме и припадајућу ритуалну праксу у времену и простору. Комбинујући, како каже, дијахронијско и дијатописко начело, Светлана Торњански Брашњовић прати коледарске и божићне обичаје од њихових најранијих помена у 13. веку, преко првих бележења стихова, који се јављају знатно касније, прво у 18. веку (код Доситеја Обрадовића), а затим све до наших дана.

Настојећи да што је могућно скрупулозније представи овај сегмент српске песничке традиције, кандидаткиња се у одређеним сегментима прегледа осврће на шире јужнословенске и словенске културне просторе у којима су постојале аналогне праксе и певања.

Она представља појединачне сакупљаче (аматере и стручњаке), као и истраживаче и резултате до којих су дошли у својим настојањима да, у оквиру датих околности, што потпуније представе обредне акције и поезију, за коју многи од њих, у време у којем су се датим проблемом бавили, кажу да је у изумирању, почевши, од В. Стефановића Карацића, на почетку 19. века (*Рјечник* 1818), до савремених записа, Биљане Сикимић и Зоје Карановић. И на овај начин се, између осталог, имплицитно показује како процес изумирања једног значајног сегмента културе траје дуго, опирајући се различитим притисцима, да би на крају, притиснут ступицама глобализације, најсуровијим до сада, био скениран на издисају (истини за вољу у раду то није непосредно изречено, али се на основу описа које рукопис садржи то наслућује).

У овом делу рада кандидаткиња настоји, такође у наговештају, да скицира и резултате до којих су дошли ранији истраживачи, мада би да је то учинила у потпуности ово умногоме олакшало њену даљу анализу. У сваком случају, у аналитичком делу рада, коришћени су резултат претходних истраживања, мада ни њихови аутори нису свуда једнако и у правој мери представљени. Па је утолико теже било успоставити основе критеријуме за анализе

Други, најважнији сегмент рукописа докторске дисертације Светлане Торњански Брашњовић, ослањајући се на први, бави се управо анализом и интерпретацијом изабраних божићних, коледарских и сродних песама (за које кандидаткиња каже да их има забележених око хиљаду). А, како су те песме и припадајући обреди забележени у временском интервалу од око двеста година, ауторка рада је у њиховој анализи, како и сама каже, прибегла коришћењу етнографског презентата (термин позајмљен од Ане Плотњикове), што је оправдано, пошто се исти или слични описи јављају у различитим записима, с различитих простора, сачињених у различита времена, што условљава и њихову у раду подразумевану различитост, која је премошћена управо употребом етнографског презентата.

Изабране песме у овом делу рада анализирани су у контексту времена њиховог извођења, по којем су оне, заједно са одговарајућим обредима и подељене, онако како је то учинила још Мила Босић у другој половини прошлог века, на: предбожићне, божићне и послебожићне.

Ауторка се даље у раду бави итерпретацијама песама, водећи рачуна о време-простору у којем су се обреди, чији су оне део, одвијали. Она такође обраћа пажњу на начин извођења песама, на њихову музичку пратњу, реквизите, одећу, маске извођача, као и на саме извођаче песама у опходној поворци, али и изван ње, концентришући се, при том, и на оне којима се том приликом обраћа и којима се пева. Такође се бави окружењем у којем су извођене божићне песме и песме послебожићног циклуса. У овом сегменту рада, ауторка, дакле, прибегавала опису обреда у целини, по његовим различитим сегментима, које је Никита Толстој назвао обредним кодовима. Управо његову терминологију кандидаткиња ту и преузима.

А, како је обредна пракса о којој говори обимом велика и изузетно сложена, ауторка је прибегла и декомпозицији ритуала, односно растављању на његове најмање јединице (И.

Ковечевић), које је Леви Строс назвао митемама. Затим, сходно томе, она настоји да сачини својеврсну идеалтипску дескрипцију ритуала којима се бави и на чијој се матрици одвија њихова текстуализација. Кандидаткиња, заправо, полази од за дату прилику прилагођене дескрипције Људмиле Николајевне Виноградове, коју је она користила у својој књизи о зимској коледарској обредности код источних и западних Словена, с тим што је, како Торњански Брашњовић сама каже, њена дескрипција шири од оне коју је сачинила Виноградова, јер обухвата и божићне песме, те песме и обреде који су се изводили све до Богојављења, тако да јој је Виноградова послужила као модел.

Анализе и интерпретације изабраних песама на матрици обредне структуре – етнолошке и књижевне – и то на основу коришћене литературе, заправо представљају најоригиналнији и највреднији део рада. И без обзира на то што се у неким случајевима ради само о анализама у наговештају, оне представљају солидну основу за сагледавања комплексне обредно-обичајне праксе, која се некада одвијала у периоду око краткодневице, а касније везала за најважније моменте хришћанског календара (догађаје око рођења и крштења Христовог), што представља школски пример наслојавања представа, идеја и веровања различитих епоха, о чему се у тези такође експлицитно не говори, али се из анализа то лако може исцитати.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

уз напомену: Нема

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Ауторка рукописа у својој дисертацији, ослањајући се на ранија истраживања, спровела је анализе обимне штампане грађе зимских обредних песама и припадајуће обредне праксе (углавном мушке, али је истакла и постојање женских поворки, калинарки, о којима у литератури до сада готово и да није било речи) превасходно са српског културног подручја, али и аналогних песама других словенских народа и то у компаративном кључу. Кандидаткиња је анализом и интерпретацијама песама показала да се зимска обредна пракса поклапала с календарским променама у природи, односно да су поменути ритуали извођени у периоду око краткодневице, у времену након којег је долазило до постепеног дужања дана, што је за архаичног човека, због његовог начина привређивања, било од пресудне важности. А како је извођење ових ритуала било везано за сунце, његову нову снагу, односно соларни култ и уједно култ плодности, па у вези са тим и за култ предака, за које се некада веровало да својом моћи и добром вољом потомцима могу донети благостање. Све ово је, пак, примањем хришћанства доживело својеврсну ресемантизацију, тако да су дани који су некада славили повратак младог сунца и његово ново рођење, постали дани који славе рођење и крштење Христа, односно везали се за хришћански календар. Ипак, обичаји везани за Христово рођење никад нису изгубили везу са старим култовима, што је и показано анализама песама које је магистар Светлана Торњански Брашњовић у свом рукопису тезе провела. Треба такође додати да се ауторка рукописа позабавила иницијацијском димензијом зимских обреда, у којима је важну улогу имало увођење јединке у статус одраслих, посебно овде мушкараца, о чему код нас готово и да није писано (овом димензијом иначе се бави савремени бугарски истраживач Г. Крајев, чији су резултати истраживања добро инкорпорирани у овај рад).

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Резултати до којих је Светлана Торњански Брашњовић у свом раду дошла представљају последицу добро утемељене и поступно грађене структуре рада, на којој су даље грађене анализе и интерпретације песама које је кандидаткиња изабрала и које, по њеном мишљењу, најбоље илуструју природу и функције комплекса обреда које у свом раду детаљно описује и у етнолошком и књижевном кључу анализира, и то на основу релевантне литературе, наших и страних аутора (које је кандидаткиња читала у преводу и оригиналу).

<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.</p>
1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме Да
2. Да ли дисертација садржи све битне елементе Да
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци Магистар Светлана Торњански Брашњовић у својој дисертацији је први пут до сада прикупила и анализирала доступну штампану грађу, која се односи на обредно-обичајну праксу и песме које су се у њеним оквирима певале, а која је у свом великом делу обављана у прошлости и била је везана за зимске ритуале, који су се изводили око краткодневице. Она је такође показала како су ти ритуали и песме у једном тренутку историје културе, примањем хришћанства, доживели своју ресемантизацију у празнике Христовог рођења и крштења, као и оно што се догађало у том процесу с песмама и ритуалном праксом. Ово је, наравно, и до сада била изучавана појава, али јој се није приступило систематски и на овако широко заснованој етнографској и песничкој грађи, па и литератури. Све то на крају показује да се овде радило о два духовна система који су контаминирани. А они се у најкраћем могу дефинисати као религија природе и религија Богочовека, који у оквиру тих фолклорних система и даље настаља да функционише као новорођени бог сунчеве светлости и афирмације живота.
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања Анализе понекад нису спроведене консеквентно и до краја, па неки од парцијалних закључака у раду делују недовољно утемељено.
X ПРЕДЛОГ: На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
<ul style="list-style-type: none"> - да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана Да - да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни, односно измени) или - да се докторска дисертација одбија

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Зоја Карановић, ред. проф. за ужу научну област
Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности,
Филозофски факултет, Нови Сад

др Снежана Самарџија, ред. проф. за ужу научну област
Српска књижевност, Филолошки факултет, Београд

др Оливера Радуловић, ред. проф. за ужу научну област
Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности,
Филозофски факултет, Нови Сад

др Јасмина Јокић, доцент за ужу научну област
Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности,
Филозофски факултет, Нови Сад

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.